

Received: 04.01.2020
Accepted: 29.03.2020
Published: 30.06.2020

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2020, XX, z. 2: s. 89-102
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0014.1690
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Wioletta Pawska*
Nr ORCID: 0000-0001-7529-7767

NADZWYCZAJNA SKUTECZNOŚĆ PRAWA NORWESKIEGO W EGZEKWOWANIU PRAW DZIECKA

AN EXTRAORDINARY EFFECTIVENESS OF THE NORWEGIAN LAW IN ENFORCING THE CHILDREN`S RIGHTS

Streszczenie: Artykuł o nadzwyczajnej skuteczności prawa norweskiego ma na celu wyjaśnienie czytelnikowi, dlaczego i jak szybko egzekwuje się prawa dziecka w Norwegii. Postawiona w temacie teza zostaje poddana przede wszystkim analizie prawnej. W tekście skomentowana jest również działalność Urzędu ds. Dzieci w Norwegii, który chroni dobra małoletnich w krótkim czasie. Dodatkowo uzasadniona jest działalność Rzecznika Praw Dziecka i jego wpływ na przyspieszenie spraw sądowych. Dla obywatela Polski może wydawać się to niezwykłym umocowaniem, ponieważ w Polsce tak się jeszcze nie dzieje. To w Norwegii na piedestale stoi dobro dziecka, jego zrównoważony rozwój i poczucie bezpieczeństwa w państwie i w domu, w którym zamieszkuje. Prawa dziecka są niezwykle skutecznie egzekwowane, dają na pierwszy rzut oka poczucie ogromnej ochrony. Może wydawać się, że ważniejszej od wychowania dziecka w rodzinie biologicznej. Dodatkowo zawarta jest informacja o Konwencji Stambulskiej i przygotowywanej Konwencji o Prawach Rodziny.

Słowa kluczowe: prawa dziecka, ochrona dzieci, dyskryminacja pośrednia i bezpośrednia, Barnevernet, Konwencja haska, The Children Act, The Child Welfare Act, zaniechanie, przemoc, rozwój dziecka, dom zastępczy, niepełnosprawność, Barnekonvesjonen, Rzecznik Praw Dziecka

Summary: Reading the article about the effectively law in Norway you should pay attention to law in your country. Especially in comparison with the norwegian law. One should ask themselves whether he / she would like to live. Whether in the country where the children`s

* mgr inż.; uczestniczka seminarium doktorskiego dla prawników, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. Eugeniusza Kwiatkowskiego w Gdyni. Źródła finansowania publikacji: środki własne autorki; e-mail: wiolka201@interia.pl

rights are just respected or in the country where the children and their best interests are in the first plan. What is more important to his / her - worth of biological family or immediacy in enforcing children`s rights.

Keywords: children`s rights, protection of the children, direct and indirect discrimination, Barnevernet, The Hague Convention, The Children Act, The Child Welfare Act, neglect, violence, child`s development, replacement house, disability, Barnekonvesjonen, The Ombudsman for Children

Niniejszy artykuł poświęcony jest regulacjom prawnym obowiązującym obecnie w Norwegii; rozstrzyga zawartą w temacie tezę. Prawo norweskie, pomimo że obowiązuje zamieszkających w Norwegii Polaków, nie jest do końca dla nich zrozumiałe. Jako pierwsze nasuwają się refleksje nad prymatem bezpieczeństwa i dobra dzieci w Norwegii. Dlaczego to co jest dopuszczalne w Polsce, nie jest dopuszczalne w Norwegii? Jak to się dzieje, że w prawie norweskim dziecko stoi na piedestale i szybka reakcja otoczenia jest sprawą naturalną, gdy małoletniemu dzieje się krzywda? Czy to jest uznawane w Norwegii za nadgorliwość? Warto także zastanowić się nad sprawą dyskryminacji i odpowiedzieć na pytania, czy jest ona uregulowana prawnie i jak to działa w praktyce oraz dokonać podziału prawnego.

DYFERENCJA POMIĘDZY Dyskryminacją POŚREDNIĄ I BEZPOŚREDNIĄ

Problem dyskryminacji nabiera coraz większego znaczenia, ponieważ dotyczy wielu sfer życia człowieka. Zgłębiając zjawisko dyskryminacji, należy odnieść się do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPCz). Artykuł 14 Konwencji stanowi, iż do zjawiska dyskryminacji dochodzi wtedy, gdy nie ma ono *obiektywnego i racjonalnego uzasadnienia*, a więc gdy różnica w traktowaniu nie wynika z potrzeby ochrony *uprawnionego celu* i nie została zachowana *rozsądna (właściwa)* proporcja między zastosowanymi środkami a tym celem¹. Problem dyskryminacji może dotyczyć przede wszystkim różnicy płci, koloru skóry, posługiwania się wybranym językiem, reprezentowanej rasy, pochodzenia, religii, przekonań politycznych, przynależności do mniejszości narodowej bądź innych przyczyn (tutaj Konwencja przyzwala na dowolność interpretacji innej przyczyny dyskryminacji). Nie każde zróżnicowanie będzie jednak dyskryminacją. Sytuacje definiowane jako dotyczące dyskryminacji muszą być w istocie podobne, porównywalne i analogiczne. Przy czym zakazana jest dyskryminacja osób znajdujących się w takich sytuacjach, jak i dyskryminacyjne traktowanie osób, których sytuacja znacznie się różni².

¹ E.H. Morawska, K. Gałka, *Standardy ochrony praw człowieka w prawie europejskiej konwencji praw człowieka. Analiza wiodących spraw polskich*, Warszawa 2011, s. 84.

² Ibidem, s. 83.

Dyskryminację dzielimy na pośrednią i bezpośrednią. Według Konwencji poza wymienionymi problemami zaliczanymi do dyskryminacji bezpośredniej artykuł 14 EKPCz pozwala stosować środki ochrony prawnej w zakresie dyskryminacji pośredniej. Mamy z nią do czynienia, gdy podjęty środek lub polityka państwa o charakterze ogólnym tylko z pozoru są neutralne, a w rzeczywistości nieproporcjonalnie negatywnie wpływają na konkretną grupę osób, choć formalnie nie mają jej na celu i nie są w nią wymierzone³.

Poza dyskryminacyjnym wpływem prawa można spotkać się również z sytuacją faktyczną zjawiska dyskryminacji zwanej *dyskryminacją faktyczną*. Z uwagi na to, że idea dyskryminacji pośredniej koncentruje się na materialnym charakterze danego środka prawnego, uznaje się ją za bliższą koncepcji równości w prawie⁴. Należy zatem krótko wyjaśnić zagadnienie zjawiska równości, do którego ma prowadzić egzekwowanie prawa z uwagi na dyskryminację. W teorii wyróżniamy równość formalną (numeryczną) oraz materialną (faktyczną, substancjalną)⁵. Niektórzy przedstawiciele doktryny uznają, iż równość formalna odpowiada równości wobec prawa, natomiast materialna równości w prawie⁶.

REGULACJE PRAWNE W PRAWIE RODZINNYM VS. DZIAŁALNOŚĆ URZĘDU DS. DZIECI

Przed rozpoczęciem dywagacji na temat prawa w Norwegii oraz działalności urzędu przypomnijmy artykuł 8 EKPCz gwarantujący prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz niedopuszczalność ingerencji władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę⁷. Potwierdzając skuteczność norweskiego wymiaru sprawiedliwości, autorka chciałaby zwrócić uwagę przede wszystkim na prawo rodzinne, wyjaśnić rolę i prawa dziecka. Prawo norweskie polskiemu obywatelowi *prima facie* kojarzy się z prawem bezwzględnym, z kategorycznym zakazem popełnienia czynu zabronionego wobec nieletniego. Za nieletnich, ich rozwój i egzekwowanie równości w Norwegii odpowiedzialny jest Minister ds. Dzieci i Równości (obecnie Kjell Ingolf Ropstad). Ministerstwo ponosi odpowiedzialność za opiekę nad dziećmi, sprawy rodzinne, rozwój, religię, postawy życiowe i ich najważniejsze sprawy. W Norwegii do 31 maja 2016 roku obowiązywało z przewagą prawo wewnętrzne, a pobocznie przyjęte konwencje. Nastąpiła jednak zmiana: 1 czerwca 2016 roku Norwegia przystąpiła do Kon-

³ Ibidem, s. 85.

⁴ Ch. Tobler, *Indirect Discrimination, A Case Study into the Development of the legal concept of the indirect discrimination under EC Law*, Antweria – Oxford 2005, s. 19.

⁵ T. Tridimas, *The Application of the Principle of Equality to Community Measures*, [w:] A. Dashwood, S. O'Leary (red.), *The Principle of Equal Treatment in E.C. Law*, Londyn 1997, s. 214.

⁶ J. Maliszewska-Nienartowicz, *Dyskryminacja pośrednia w prawie Unii Europejskiej*, stan prawny na dzień 5 listopada 2012 roku, s. 30.

⁷ E. H. Morawska, K. Gałka, *Standardy ochrony praw...*, s. 54.

wencji haskiej, co zapoczątkowało korzystanie z prawa międzynarodowego publicznego przez norweską jurysdykcję. Konwencja haska odgrywa niezwykle ważną rolę w egzekwowaniu praw dziecka w przedmiocie bezprawnego uprowadzenia dziecka przez jednego z rodziców lub prawnych opiekunów. Konwencja w 1 artykule zapewnia niezwłoczny powrót dziecka bezprawnie uprowadzonego lub zatrzymanego w jednym z umawiających się państw oraz zapewnia poszanowanie praw do opieki i odwiedzin określonych przez ustawodawstwo w innych umawiających się państwach⁸; Konwencja chroni dziecko na płaszczyźnie międzynarodowej i obowiązuje do 16. roku życia dziecka. Artykuł 3 Konwencji dokładnie określa, kiedy ma miejsce uprowadzenie lub zatrzymanie dziecka. W subsumpcji sąd nakazuje przywrócić dziecko do miejsca stałego pobytu sprzed uprowadzenia lub zatrzymania, a prawa rodzicielskie winny być wykonywane, jak gdyby nie nastąpiło uprowadzenie lub zatrzymanie. Powód może egzekwować swoje prawa, składając wniosek do organów centralnych wraz z wszelkimi załącznikami potwierdzającymi realizację władzy rodzicielskiej oraz wszelkimi informacjami dotyczącymi uprowadzonego dziecka. Organ centralny ma przekazać wniosek do umawiającego się państwa i zgodnie z artykułem 12 Konwencji ma nastąpić niezwłoczne zarządzenie o wydaniu dziecka. Okres od wpłynięcia wniosku do władzy sądowej lub administracyjnej umawiającego się państwa nie może przekroczyć okresu jednego roku. Jeżeli przekroczy, wówczas sąd rozpatruje przystosowanie się dziecka do nowego środowiska. W takiej sytuacji wniosek może zostać zawieszony bądź oddalony, jeżeli sędzia ma podstawy sądzić, iż dziecko zostało zabrane do innego państwa⁹. Władza sądowa nie jest zobowiązana do katerycznego zatrzymania dziecka, jeśli uzna, iż powrót mógłby je narazić na szkodę fizyczną lub psychiczną albo w jakikolwiek inny sposób postawiłby je w sytuacji nie do zniesienia¹⁰. Może również odmówić wydania takiego zarządzenia w sytuacji, gdy dziecko sprzeciwia się powrotowi lub osiągnęło stopień dojrzałości pozwalający na uwzględnienie jego opinii.

Dobro dziecka jest w Norwegii najważniejsze. Orzeczenie dotyczące zwrotu dziecka w świetle Konwencji haskiej nie narusza istoty prawa do opieki, ocenia się przede wszystkim sytuację społeczną dziecka. Wskazano także doktryny uprawniające do realizowania odwiedzin dziecka uprowadzonego. Procedura składania wniosku jest jednolita jak złożenie wniosku o przywrócenie dziecka. W artykule 21 zagwarantowane jest zarówno korzystanie z prawa do odwiedzin, jak i obowiązek podjęcia wszelkich możliwych działań dla usunięcia przeszkód w wykonywaniu tego prawa przez organy centralne¹¹. Jeżeli w takim państwie obowiązują dwa lub więcej systemów prawnych mających zastosowanie w różnych częściach jego terytorium, wówczas wszelkie odniesienie do stałego pobytu w tym państwie dotyczy stałego pobytu na części terytorium tego państwa, a wszelkie odniesienie

⁸ *Konwencja haska dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę*, Sporządzona w Hadze dnia 25 października 1980 roku (Dz.U. z dnia 25 września 1995 roku), Rozdz. I. Zakres stosowania konwencji, Art. 1.

⁹ *Ibidem*, Rozdz. III. Powrót dziecka, Art. 12.

¹⁰ *Ibidem*, Rozdz. III. Powrót dziecka, Art. 13 pkt b.

¹¹ *Ibidem*, Rozdz. IV. Prawo do odwiedzin, Art. 21.

do prawa państwa stałego pobytu należy rozumieć jako odnoszące się do prawa tej części terytorium państwa, w której dziecko ma miejsce stałego pobytu¹².

Zgodnie z zasadą *lex retro non agit* Konwencję stosuje się w stosunkach między umawiającymi się państwami wyłącznie w przypadkach bezprawnych uprowadzeń lub zatrzymań, które miały miejsce po jej wejściu w życie w tych państwach. Działanie prawa wstecz powinno być działaniem zupełnie wyjątkowym, ponieważ sprzeczne jest z fundamentalną zasadą systemu prawa i kultury prawnej i zakazem retroakcji¹³. Można zatem stwierdzić, iż dobro dziecka w Norwegii jest ważniejsze od czasu postępowania sprawy. Polakom Norwegia kojarzy się z krajem bezpiecznym, stabilnym, zapewniającym dobrą edukację przedszkolną, podstawową i wyższą, ale także jako kraj nadzwyczajnie dbający o najlepsze interesy dziecka, o dobro w znaczeniu niedyskryminacji, równości, bezwzględnego zakazu krzywdzenia. Można w Norwegii niewzruszalnie stawiać dziecko na piedestale. Rząd norweski robi wszystko, by nie dochodziło do sytuacji dyskryminowania dzieci w żadnej sferze. Od realizowania władzy rodzicielskiej przez jego prawnych opiekunów, przez realizację edukacji, świadczenia zdrowotne, socjalne, a także niedyskryminację dzieci niepełnosprawnych (fizycznie i psychicznie). *Prima facie* można uznać Norwegię za krajinę spełnionych marzeń dziecka, królestwo dzieci.

Przyglądając się realizacji władzy rodzicielskiej, należy podkreślić, kto prawnie ponosi odpowiedzialność za dziecko. Według ustawy o dzieciach (*The Children Act*) jeżeli rodzice są lub byli w związku małżeńskim, ponoszą wspólną odpowiedzialność rodzicielską. Jeżeli natomiast rozdzielią się lub rozwiodą, mogą wyrazić zgodę na współodpowiedzialność rodzicielską lub porozumieć się co do władzy jednego z nich. Do czasu porozumienia, decyzji ponoszą wspólną odpowiedzialność¹⁴. Jeśli jednak rodzice nie pozostają w związku małżeńskim lub żyją w związku kohabitacyjnym, wyłączną odpowiedzialność za dziecko ponosi matka¹⁵. Gdyby miał ją sprawować wyłącznie ojciec, należy to zgłosić władzom kraju. Artykuł 36 *The Children Act* wskazuje, że dziecko może mieszkać na stałe wyłącznie z jednym rodzicem bądź może to być opieka łączona. Jeżeli nie będzie w tej kwestii porozumienia, rozstrzyga o tym sąd¹⁶. Ważna jest również kwestia decyzyjności rodzica sprawującego stałą opiekę nad dzieckiem; drugi rodzic nie może się temu sprzeciwić¹⁷.

Znajdujemy więc odpowiedzi w licznych regulacjach prawnych, dających przyzwolenie na skuteczną egzekucję. Dziecko w uznaniu jurysdykcji ma wychowywać

¹² Ibidem, Rozdz. V. Postanowienia ogólne, Art. 31.

¹³ T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2009, s. 218.

¹⁴ *The Children Act*, Act of April 1981 No. 7 relating to Children and Parents (the Children Act), Chapter 5. Parental responsibility and the child's place of residence (custody), Section 34, Parental responsibility if the parents are or have been married, stan prawny na 6.04.2017.

¹⁵ Ibidem, Section 35, Parental responsibility if the parents are not married, stan prawny na 6.04.2017.

¹⁶ Ibidem, Section 36, The child's place of residence (custody), stan prawny na 6.04.2017.

¹⁷ Ibidem, Section 37, Decisions that may be taken by the person with custody of the child, stan prawny na 6.04.2017.

się w bezpiecznym środowisku, o odpowiednich warunkach, otrzymać niezbędną pomoc i opiekę we właściwym czasie. Do sprawowania kontroli wewnętrznej wyznaczone są gminy, w nich organy administrujące. Urzędy do spraw dzieci zajmują się ich sprawami, umocowane na podstawie ustawy o opiece nad dziećmi (*The Child Welfare Act*)¹⁸. Odpowiedzialne są one za udzielanie porad i wskazówek, podejmowanie decyzji administracyjnych zgodnie z ustawą, przygotowanie spraw do rozpatrzenia przez okręgową radę społeczną, a także wdrażanie i monitorowanie środków dotyczących dobrostanu dzieci¹⁹, również za szkolenie personelu opieki społecznej, a personel jest zobowiązany do uczestnictwa. Ministerstwo odpowiada za zapewnienie dostępności odpowiednich programów szkoleń personelu oraz za to, że osoby odpowiedzialne za stosowanie ustawy otrzymują odpowiednie wytyczne²⁰.

Zadaniami natomiast Biura ds. Dzieci, Młodzieży i Rodziny jest pomoc w umieszczeniu dziecka pod odpowiednią opieką, rekrutacja i udzielanie wskazówek i szkoleń rodzicom zastępczym. Urząd musi też udokumentować, w jaki sposób te wymogi spełniają²¹. Ministerstwo wymaga dostarczania informacji i raportów. W celach kontrolnych powołuje również Norweską Radę ds. Nadzoru Zdrowotnego, której zadanie polega na ogólnym nadzorze nad usługami opieki nad dziećmi w poszczególnych gminach, zgodnie z przepisami²². Monitorowane są warunki życia dzieci, a w zakresie zadań tworzenie środków zapobiegających zaniedbaniom i problemom behawioralnym, społecznym i emocjonalnym na wystarczająco wczesnym etapie dziecka. Zdaniem Rady na wczesnym etapie można uniknąć trwałych problemów u dzieci²³.

Ministerstwo zapewnia, że we wszelkich procedurach może towarzyszyć dziecku osoba, której ufa. Ma to ułatwić kontakt z dzieckiem, zapewnić stabilny kontakt z dorosłymi oraz ciągłość świadczonej opieki²⁴. O nadzwyczajnej skuteczności świadczy też rozdział 4-2 ustawy o opiece nad dziećmi, który gwarantuje, iż Urząd opieki nad dziećmi, najszybciej jak to możliwe, ale najpóźniej w ciągu jednego tygodnia sprawdzi otrzymane zgłoszenie i ocenia, czy po poszczególnych zawiadomieniach będą prowadzone przez nich dochodzenia²⁵. Ma też przyznane prawo i obowiązek prowa-

¹⁸ *Det Kongelige Barne-, Likestillings – Og Inkluderingsdepartement, Act of 17 July 1992 No. 100 relating to Child Welfare Services (the Child Welfare Act)*. As subsequently amended, most recently by Act of 21 June 2013 No. 63, Ministry of Children, Equality and Social Inclusion, Chapter 2. Division of responsibility and administration, Section 2-1. The municipality's functions, stan prawny na 3.02.2019, s. 7.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, Chapter 2. Division of responsibility and administration, Section 2-3. The functions and authority of the central government child welfare authorities, stan prawny na 3.02.2019, s. 8.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, Chapter 2. Division of responsibility and administration, Section 2-3.b) Central government supervision of child welfare activities, stan prawny na 3.02.2019, s.10.

²³ *Ibidem*, Chapter 3. General functions of the municipality and the child welfare service, Section 3-1. The preventive activities of the child welfare service, stan prawny na 3.02.2019, s. 11.

²⁴ *Ibidem*, Chapter 4. Special measures, Section 4-1. Consideration of the child's best interests, stan prawny na 3.02.2019, s. 14.

²⁵ *Ibidem*, Chapter 4. Special measures, Section 4-2. Notifications to the child welfare service, stan prawny na 3.02.2019, s. 14.

dzenia dochodzeń, ale tylko w ten sposób, że zminimalizuje szkody wyrządzone każdej osobie, której to dotyczy. Sytuacje są poufne, nienagłaśniane i rodzice dziecka nie mogą sprzeciwić się ich śledztwu. Rodzice nie mogą odmówić służbie indywidualnej rozmowy z dzieckiem w oddzielnym pokoju, a jeżeli istnieje podejrzenie o maltretowanie dziecka, może nakazać zabranie dziecka do szpitala w celu wykonania badań²⁶.

Uregulowana prawnie jest również pomoc dla dzieci i rodzin z dziećmi. Zapewnia się im zdrowe warunki życia i możliwości rozwoju. Jeśli nie są one właściwe, służba opieki podejmuje działania pomocowe. Gdy sytuacja jest niedopuszczalna, może wydać nakaz rodzicom umieszczenia dziecka w przedszkolu lub innej placówce opieki dziennej. Gdy dziecko podczas pobytu w placówce wykazuje poważne problemy behawioralne, wówczas komisja może bez zgody dziecka zorganizować mu miejsce w domu dziecka, instytucji lub w ośrodku opieki dla nieletnich²⁷. Jeżeli rodzina otrzymała nadzór urzędu, służba opieki opracowuje ograniczony w czasie plan, ocenia na bieżąco i monitoruje postępy dziecka i rodziców. Ocenie podlega jednocześnie potrzeba nowych środków i podstawa do objęcia dziecka ich opieką²⁸. Jeśli istnieje ryzyko, że dziecko zostanie dotknięte krzywdą materialną pozostając w domu, wówczas szef administracji ds. opieki nad dzieckiem bądź organ prokuratorski może niezwłocznie wydać tymczasowy nakaz opieki, już bez zgody rodziców²⁹. Gdy dziecko przebywa dłużej niż dwa miesiące poza stałym miejscem zamieszkania, opieka podejmuje kolejne działania. Wymieniona sytuacja budzi wątpliwości urzędników, żądają więc potwierdzenia alternatywnego zakwaterowania dziecka. Wymóg ten nie dotyczy dzieci, które ukończyły piętnasty rok życia; w tym wieku może to być spowodowane interesem dotyczącym jego edukacji³⁰.

Gdy istnieją powody, by służba opieki mogła sądzić, że dziecko cierpi na jakąś chorobę lub uszkodzenie ciała, a rodzice nie są w stanie udokumentować leczenia, komisja może zdecydować o zabranii dziecka do szpitala w celu wykonania badań³¹. Jeżeli rodzice dziecka niepełnosprawnego bądź wymagającego specjalnej pomocy i szkolenia nie dopilnują powyższych obowiązków, komisja może zdecydować o poddaniu dziecka leczeniu lub szkoleniu przy pomocy służby³². Gdyby powyższe

²⁶ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-3. Right and duty of the child welfare service to conduct investigations, stan prawny na 3.02.2019, s. 13.

²⁷ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-4. Assistance for children and for families with children, stan prawny na 3.02.2019, s. 14.

²⁸ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-5. Monitoring of assistance, stan prawny na 3.02.2019, s. 15.

²⁹ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-6. Interim orders in emergencies, stan prawny na 3.02.2019, s. 15.

³⁰ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-7. Children placed in care by the parents, stan prawny na 3.02.2019, s. 15.

³¹ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-10. Orders for medical examination and treatment, stan prawny na 3.02.2019, s. 17.

³² Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-11. Treatment orders for children with special treatment and training needs, stan prawny na 3.02.2019, s. 17.

obowiązki nie zostały przez opiekunów realizowane, zostaje podjęty nakaz opieki nad małoletnimi z ważnego powodu zaniedbania. Przesłankami takiego zaniedbania mogą być poważne braki w codziennej opiece nad dzieckiem lub zapewnieniu mu bezpieczeństwa adekwatnego do jego wieku i rozwoju, niedopilnowanie przez rodziców, aby dziecko chore, niepełnosprawne lub wymagające specjalnej opieki otrzymywało wymagane leczenie i szkolenie oraz maltretowanie lub narażenie dziecka na poważne nadużycia w domu i inne poważne zaniedbania wynikające z odpowiedzialności rodzicielskiej³³.

Jeżeli państwo może zapewnić zadowalające warunki dla dziecka za pomocą środków pomocy, wówczas nakaz opieki nie jest ustanawiany. Ogólne zasady regulują, iż nakaz opieki powinien być wydawany przed upływem sześciu tygodni, po tym czasie zlecenie wygasa. Okres ten zostaje wydłużony tylko w szczególnych przypadkach. Alternatywnymi miejscami realizacji opieki są przybrane domy, instytucje, zakład szkolenia lub leczenia (w przypadku dzieci niepełnosprawnych) lub ośrodek opieki dla nieletnich³⁴. Wybór miejsca dokonywany jest na podstawie cech dziecka. Brane są również pod uwagę wyznaczniki niedyskryminacji jak pochodzenie etniczne, religijne, kulturowe i językowe, czas realizacji opieki oraz możliwość kontaktu z rodzicami w wybranym miejscu. Przed ukończeniem 18. roku życia dziecka służby oceniają, czy opieka będzie kontynuowana, czy otrzyma ono inną pomoc³⁵.

Służba ponosi kompleksową odpowiedzialność za monitorowanie dziecka, w tym za kontrolowanie jego rozwoju i jego rodziców. Kontakt z rodziną możliwy jest, jeśli służby uznają to za najlepszy interes dziecka. W krótkim czasie kontaktują się one z rodzicami, udzielając im wskazówek³⁶. Może również dojść do relokacji dziecka ze względu na zmienione okoliczności. Rodzice zastępczy lub instytucja ponosi odpowiedzialność za dziecko i decyzyjność dotyczącą nie tylko dziennej opieki³⁷. Określa zakres kontaktu z rodzicami, ma umocowanie, aby ten dostęp unieвозмоżliwić i nie podać rodzicom adresu miejsca pobytu dziecka. Zaś krewni dziecka mogą żądać dostępu do niego tylko w sytuacjach, gdy jedno lub oboje rodziców nie żyje / nie żyją albo gdy powiatowa komisja ds. opieki postanowiła, że jedno lub oboje rodziców nie będzie uprawnieniony / nie będą uprawnieni do dostępu do dziecka lub że prawo rodziców do dostępu będzie bardzo ograniczone³⁸.

³³ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-12. Careorders, stan prawny na 3.02.2019, s. 17.

³⁴ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-14. Placement alternatives after a care order, stan prawny na 3.02.2019, s. 18.

³⁵ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-15. Choice of placement in the individual case, stan prawny na 3.02.2019, s. 18.

³⁶ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-16. Follow-up of care orders, stan prawny na 3.02.2019, s. 18.

³⁷ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-18. Responsibility for care in the parents' stead, stan prawny na 3.02.2019, s. 19.

³⁸ Ibidem, Chapter 4. Special measures, Section 4-19. Visitation rights. Covert address, stan prawny na 3.02.2019, s. 19.

RZECZNIK PRAW DZIECKA W NORWEGII

W Norwegii powołano urząd ombudsmana. To urzędnik, do którego można się odwoływać w sprawie naruszenia praw i wolności, po wyczerpaniu indywidualnych możliwości prawnych. Rzecznik Praw Dziecka w Norwegii jest odpowiedzialny za promowanie interesów dzieci w sferze publicznej i prywatnej oraz zmian dotyczących rozwoju dzieci³⁹. Ustawa o powołaniu rzecznika została przyjęta w Norwegii w 1981 roku, wyznaczono go po raz pierwszy na świecie. Jest powoływany przez króla na 6 lat (obecne stanowisko obejmuje Inga Bejer Engh do 2024 roku). Obowiązkiem rzecznika jest zapewnienie, że opinie dzieci i młodzieży zostaną wysłuchane, a ich prawa są przestrzegane. Rzecznik jest organem niezależnym, sam decyduje o terytorialności, może wpływać na władzę, aby stworzyć jeszcze lepsze społeczeństwo. W jego zakresie jest także prowadzenie wykładów i seminariów dla osób pracujących i świadczących usługi dla dzieci, pisanie do władz w interesie dzieci, wydawanie oświadczeń, udzielanie wywiadów mediom oraz spotkania z ministrami rządowymi i posłami do parlamentów⁴⁰. Chroni prawa małoletnich na podstawie Barnekonvesjonen, czyli Konwencji o Prawach Dziecka, która została przyjęta przez ONZ 20 listopada 1989 roku, ratyfikowana przez Norwęgę w dniu 8 stycznia 1991 roku. Konwencja reguluje, że dzieckiem w Norwegii jest każda istota ludzka w wieku poniżej lat 18. Zapewnia, iż państwo będzie szanowało i chroniło prawa każdego dziecka w ramach jego jurysdykcji, bez dyskryminacji, a strony podejmą wszelkie odpowiednie środki w celu zagwarantowania tych praw⁴¹.

Rozważając działania służby ds. opieki nad dzieckiem, można odnieść się do art. 9 Konwencji o Prawach Dziecka, który zapewnia nieoddzielność dziecka od rodziców wbrew ich woli, chyba że kompetentne władze, podlegające kontroli, uznają, iż takie oddzielenie jest konieczne dla najlepszych interesów dziecka. Jest to zgodne z obowiązującym prawem. Takie decyzje zapadają w szczególnych sytuacjach, przede wszystkim gdy występuje znęcanie nad dzieckiem i zaniedbanie, gdy rodzice mieszkają oddzielnie i musi zostać podjęta decyzja o miejscu zamieszkania dziecka⁴². Artykuł 10 Konwencji zapewnia, iż ma ona na celu łączenie rodzin, gdy rodzice dziecka mieszkają w różnych krajach. Dziecko ma prawo, z wyjątkiem szczególnych okoliczności, do utrzymywania regularnego, osobistego i bezpośredniego kontaktu z obojgiem rodziców⁴³. Artykuł 20 Konwencji informuje o szczególnej ochronie

³⁹ The Norwegian Government, *The Ombudsman for Children in Norway*, <https://www.regjeringen.no/en/dep/bld/organisation/Offices-and-agencies-associated-with-the-Ministry-of-Children-and-Equality/The-Ombudsman-for-Children-in-Norway/id418030/> [dostęp: 3.02.2019].

⁴⁰ The Norwegian Barneombudet, *About the Ombudsman*, <http://barneombudet.no/english/about-the-ombudsman/> [dostęp: 3.02.2019].

⁴¹ *Konwencja o Prawach Dziecka* przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. z dnia 23 grudnia 1991 r., art. 2 pkt 1 i 2.

⁴² *Ibidem*, art. 9 pkt 1.

⁴³ *Ibidem*, art. 10 pkt 2.

dziecka pozbawionego środowiska rodzinnego, lub tego, które nie może pozostać w tym środowisku. Państwo zapewnia alternatywną opiekę⁴⁴.

Artykuł 23 gwarantuje ochronę dla dzieci niepełnosprawnych, zapewniając im godne życie, promując ich niezależność i aktywny udział w społeczeństwie. Konwencja uznaje, iż dzieci niepełnosprawne mają prawo do szczególnej opieki i przysługującej im pomocy. W ramach współpracy międzynarodowej gwarantuje wymianę informacji na temat profilaktycznej opieki zdrowotnej, medycznej, psychologicznej i fizycznego traktowania dzieci niepełnosprawnych. Zapewnia o dostępie do informacji o metodach rehabilitacji, usługach nauczania i poradnictwa zawodowego⁴⁵. Konwencja w artykule 27 gwarantuje godziwy standard życia dzieciom bez opieki rodzicielskiej poprzez środki materialne i inne wsparcie, np. żywność, odzież i mieszkanie. Przepieszeniu ulegają zwroty alimentacyjne, zwłaszcza o charakterze transgranicznym⁴⁶.

SKUTECZNOŚĆ URZĘDU BERNEVERNET

Po omówieniu najważniejszych regulacji prawnych można przyjrzeć się działalności instytucji ds. opieki nad dziećmi – urzędowi Barnevernet. Regulacje prawne wskazują na jego działalność jako zgodną z obowiązującym prawem. Jednakże Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris zarejestrował niezwykle głośną sprawę rodziny Bodnariu w roku 2016, w której to Komisja Zgromadzenia Parlamentarnego zarejestrowała, iż zostało naruszone prawo w związku z artykułem dotyczącym zagwarantowania ochrony życia rodzinnego. Problemem była zła interpretacja i decyzja na podstawie otrzymanego raportu o treści „Poszukiwanie równowagi pomiędzy zabezpieczeniem dobra dziecka a potrzebą utrzymania rodziny w całości”. W sprawie tej Barnevernet „w oparciu o niepotwierdzone zarzuty stosowania przemocy, bez jakiegokolwiek demokratycznego nadzoru, wydał decyzję opiekuńczą o siłowym odebraniu pięciorga dzieci, w tym niemowlaka karmionego piersią”. Działania urzędu przez komisję zostały określone „ostatecznymi krokami, które nie mogą być usprawiedliwione, zanim nie przeprowadzi się innych czynności, takich jak wywiad środowiskowy, poradnictwo psychologiczne czy mediacje”⁴⁷. Jak wskazuje komisja, ma to być nie tylko krytyką norweskiego urzędu, ale wnioskami wytycznymi dla wszystkich krajów Rady Europy. Winny być postrzegane one jako ochrona rodzin przed nadmierną i pochopną decyzją władzy publicznej i stanowić podkreślenie wartości biologicznej rodziny dla prawidłowego wychowania dziecka. Jak zapewnia prezes Instytutu Ordo

⁴⁴ Ibidem, art. 20 pkt 1 i 2.

⁴⁵ Ibidem, art. 23 pkt 1, 2, 4.

⁴⁶ Ibidem, art. 27 pkt 1-4

⁴⁷ Ordo Iuris, *Komisja Rady Europy krytycznie o norweskim Urzędzie ds. Dzieci Barnevernet*, <https://ordoiuris.pl/rodzina-i-malzenstwo/komisja-rady-europy-krytycznie-o-norweskim-urzedzie-ds-dzieci-barnevernet>, data publikacji 11.05.2018 [dostęp: 3.02.2019].

Iuris, mecenas Jerzy Kwaśniewski, Komisja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy stoi na straży europejskiego systemu praw człowieka i prawa do ochrony życia rodzinnego. Raport ze zgłoszonej sprawy wskazuje, że odebranie dzieci biologicznym rodzicom jest krokiem ostatecznym. Czyn ten powinien być poprzedzony mniej inwazyjnymi środkami zabezpieczenia dobra dziecka. Ponadto odebrane dzieci winny być umieszczone w pierwszej kolejności pod opieką dalszych członków rodziny. Czas rozłąki dziecka z rodzicami biologicznymi winien być okresem wzmożonej aktywności władz publicznych, które powinny podejmować wszelkie kroki zmierzające do przygotowania powrotu dzieci do ich rodziców.

Kolejnym przykładem bezwzględnej działalności Barnevernet (BV) jest historia mieszkanki Norwegii, Silije Garmo, która w ubiegłym roku z obawy przed instytucją wraz ze swoją trzymiesięczną córką Eirą Garmo uciekła ze swojego kraju do Polski. Otrzymała wsparcie instytucji Ordo Iuris, która w jej imieniu złożyła wnioski o ochronę azylową. Szef Urzędu ds. Cudzoziemców uznał, iż taka ochrona jest im niezbędna. Pozostało wówczas zatwierdzenie sprawy przez Ministra Spraw Zagranicznych o jej przejście w interes Rzeczypospolitej Polskiej. Niestety, na pierwszym planie argumentacja jawi się jako ocena tylko interesów politycznych i ekonomicznych, z pominięciem wagi ochrony praw człowieka naruszonych przez urząd norweski. W analizie zasadnego wniosku mieszkanki Norwegii co do art. 8 EKPCz, stanowiącego prawo do ochrony życia rodzinnego, zaszła również konieczność uwzględnienia rangi i znaczenia politycznych relacji Polski z Norwegią⁴⁸. Z publikacji Ordo Iuris z dnia 12 grudnia 2018 roku wynika, iż Silije Garmo otrzymała azyl dla siebie i córki, wyraziło zgodę MSZ. Norweżka wraz z córką uciekła ze swojego kraju, aby chronić ją i siebie przed urzędem Barnevernet. Tysiące Polaków podpisało petycję w tej sprawie. W związku z zagrożeniem życia rodzinnego i w celu zapewnienia cudzoziemcom ochrony prawo międzynarodowe pozwoliło uzyskać im schronienie. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że norweski system pieczy zastępczej dopuszcza się naruszeń międzynarodowych gwarancji życia rodzinnego (art. 8 EKPCz)⁴⁹. Powyższa sytuacja potwierdza, że Rzeczpospolita stoi na straży fundamentalnej i konstytucyjnej zasady ochrony życia rodzinnego. Decyzja polskiej władzy to również nadzieja dla Polaków mieszkających w Norwegii. Sprawa Silije Garmo to zapoczątkowanie debaty o konieczności zreformowania systemu Barnevernet. Polska na skalę europejską włącza się do debaty o ochronie rodzin prześladowanych przez urzędy takie jak Barnevernet w Norwegii czy Jugendamt w Niemczech.

⁴⁸ Ordo Iuris, *Czy ochrona rodzicielstwa i macierzyństwa jest w „interesie Rzeczypospolitej” – sprawa azyłu Silije Garmo*, <https://ordoiuris.pl/rodzina-i-malzenstwo/czy-ochrona-rodzicielstwa-i-macierzynstwa-jest-w-interesie-rzeczypospolitej>, data publikacji 29.05.2018 [dostęp: 3.02.2019].

⁴⁹ Ordo Iuris, *Silije Garmo dostanie azyl – sukces Ordo Iuris*, <https://ordoiuris.pl/rodzina-i-malzenstwo/silije-garmo-dostanie-azyl-sukces-ordo-iuris>, data publikacji 18.18.2018 [dostęp: 3.02.2019].

KONWENCJA STAMBULSKA

Kolejnym statutem, który może stanowić o zwalczaniu przemocy domowej, tym samym chroniąc przed nią dzieci, jest Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (ang. *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*), to tzw. Konwencja stambulska. Polska przystąpiła do niej w roku 2015, w Norwegii obowiązuje od 1 listopada 2017 roku. Jest ona umową międzynarodową promującą całkowity brak tolerancji dla wymienionej przemocy. Ma przyczynić się do tego, by Europa była jeszcze bardziej bezpiecznym miejscem. Konwencja stambulska ma za zadanie chronić ofiary przed nowym rodzajem przestępstw, tj. okaleczaniem narządów płciowych kobiet, nękaniami, wymuszonymi małżeństwami, przymusowymi aborcjami i sterylizacjami, a także ochroną dzieci przed przemocą domową. Ma znieść stereotyp słabszej płci kobiety dotkniętej przemocą i zapobiegać akceptowalności takiej sytuacji. Wymienia wyspecjalizowane służby zapewniające pomoc medyczną, psychologiczną, prawną ofiarom i ich dzieciom, a także zapewnia schroniska oraz całonocne telefony zaufania⁵⁰. Konwencja dotyczy określonego rodzaju stosowanej przemocy zgodnie z definicjami w niej zawartymi, a „kobietami” nazywa również dziewczęta poniżej 18. roku życia⁵¹. Mechanizmem monitorującym implementację Konwencji stambulskiej jest grupa ekspertów do spraw przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, zwana GREVIO⁵².

PROJEKT PRAWNY

Jednym z ważniejszych projektów prawnych jest Konwencja o Prawach Rodziny. Z uwagi na fakt, iż jest to najbardziej dyskryminowana grupa społeczna, przyszła konwencja mogłaby zatrzymać szkodliwe ideologie również i w Norwegii⁵³. Według niej to rodzina realnie zabezpiecza przed przemocą każdego z jej członków. Promuje wiarę w silne więzi rodzinne, które skutecznie chronią przed negatywnymi zjawiskami, które według badań społecznych częściej występują w związkach niesformalizowanych aniżeli w małżeństwach⁵⁴. Konwencja miałaby potwierdzać, że rodzina, szczególnie najbliżsi jej członkowie, tworzą wyjątkową wspólnotę, która jest optymalnym środowiskiem rozwoju człowieka, najskuteczniej zabezpieczającym go przed przemocą oraz innymi patologiami. W przypadku Norwegii mogłaby ona mieć ogromne zna-

⁵⁰ *Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, Council of Europe Treaty Series No. 210, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046253c> [dostęp: 3.02.2019].

⁵¹ *Ibidem*, Rozdz. I, art. 3, definicje pkt a,b,d,f.

⁵² *Ibidem*, Rozdz. IX, art. 66.

⁵³ R. Kielmans-Ratyńska, K. Walinowicz, T. Zych, *Dlaczego potrzebujemy Konwencji o Prawach Rodziny*, file:///C:/Users/dell/Documents/broszura_PL.pdf, Warszawa 2018 [dostęp: 3.02.2019].

⁵⁴ *Ibidem*, s. 1.

czenie, chroniłaby przede wszystkim fundamentalne prawa dzieci – zagwarantowanie zabezpieczenia najlepszego interesu dziecka we wszystkich działaniach państwa (art. 23) oraz prawa do wychowywania dziecka przez matkę i ojca w pierwszej kolejności, albo przez członków najbliższej rodziny (art. 27)⁵⁵. Konwencja również miałaby wzmocnić poszanowanie prymatu władzy rodzicielskiej (art. 16) oraz poszanowanie pierwszeństwa rodziców w decydowaniu o sposobie wychowywania ich dzieci (art. 20)⁵⁶. Nasuwają się poważne wnioski dotyczące działalności Urzędu ds. Dzieci. Jeżeli Konwencja o Prawach Rodziny została by w przyszłości podpisana przez Norwegię, mogłoby to wprowadzić ogromną rewolucję w funkcjonowaniu urzędu Barnevernet.

ZAKOŃCZENIE

Treść artykułu skłania do rozważań nad tym, czy można postrzegać polskie prawo rodzinne bądź inne europejskie jako mniej restrykcyjne niż norweskie. Warto także wziąć pod uwagę refleksję na temat, w jakim kraju tak naprawdę obywatel chciałby żyć – czy w kraju, gdzie prawa dziecka są po prostu przestrzegane i wysoko chroniona jest wartość i prymat wychowania w rodzinie biologicznej, czy w kraju, w którym reaguje się niezwłocznie. Kraju, gdzie dzieci i ich dobro stoją na pierwszym planie.

Bibliografia

Literatura:

Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2009.

Maliszewska-Nienartowicz J., *Dyskryminacja pośrednia w prawie Unii Europejskiej*, stan prawny na dzień 5 listopada 2012 roku.

Morawska E.H., Gałka K., *Standardy ochrony praw człowieka w prawie europejskiej konwencji praw człowieka. Analiza wiodących spraw polskich*, Warszawa 2011.

Tobler Ch., *Indirect Discrimination, A Case Study into the Development of the legal concept of the indirect discrimination under EC Law*, Antweria – Oxford 2005.

Tridimas T., *The Application of the Principle of Equality to Community Measures*, [w:] A. Dashwood, S. O'Leary (red.), *The Principle of Equal Treatment in E.C. Law*, Londyn 1997.

Akty normatywne:

Konwencja haska dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzona w Hadze dnia 25 października 1980 roku (Dz.U. z dnia 25 września 1995 roku), stan prawny na 3.02.2019.

⁵⁵ Ibidem, s. 10.

⁵⁶ Ibidem, s. 11.

The Children Act, Act of April 1981 No. 7 relating to Children and Parents (The Children Act), stan prawny na 6.04.2017.

Det Kongelige Barne-, Likestillings – Og Inkluderingsdepartement, Act of 17 July 1992 No. 100 relating to Child Welfare Services (the Child Welfare Act), As subsequently amended, most recently by Act of 21 June 2013 No. 63, Ministry of Children, Equality and Social Inclusion, stan prawny na 03.02.2019.

Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. z dnia 23 grudnia 1991 r., stan prawny na 3.02.2019.

Netografia:

The Norwegian Government, About *The Ombudsman for Children in Norway*, <https://www.regjeringen.no/en/dep/bld/organisation/Offices-and-agencies-associated-with-the-Ministry-of-Children-and-Equality/The-Ombudsman-for-Children-in-Norway/id418030/> [dostęp: 3.02.2019].

The Norwegian Barneombudet, *About the Ombudsman*, <http://barneombudet.no/english/about-the-ombudsman/> [dostęp: 3.02.2019].

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Council of Europe Treaty Series No. 210, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046253c> [dostęp: 3.02.2019].

Kielmans-Ratyńska R., Walinowicz K., Zych T., *Dlaczego potrzebujemy Konwencji o Prawach Rodziny*, file:///C:/Users/dell/Documents/broszura_PL.pdf, Warszawa 2018 [dostęp: 3.02.2019].